

het sovonblok

Van vrije vogelaar tot veldcomputer?

Alco van Klinken

Inleiding

Tussen verscheidene vormen van vogels kijken gapen kloven van verschil. De ene waarnemer gaat 's zondagsochtends een rondje maken en kijkt dan naar merels; de ander beluistert de telefoon en rijdt voor zeldzaamheden over Neêrlands wegen. Een derde heeft elk weekend een andere telling.

Over de motivatie van dit derde type zal in het SOVON-blok een drietal artikelen komen. Hierin zal geprobeerd worden om te verhelderen waarom er een type vogelaar bestaat dat er zoveel verplichting en moeite voor over heeft om z'n waarnemingen in te vullen op formulieren, een vaste route te tellen en zich aan regels te houden. Het eerste deel zal gaan over de psychologie van het waarnemen bijhouden, het tweede over de toepassing van statistiek en andere ingewikkelde bewerkingen en het derde over de soorten projecten die er bestaan en de waarde die de resultaten van deze projecten hebben.

DEEL I

Veel vogelkijkers houden een dagboek bij. Het is bevredigend om thuisgekomen na een mooi tochtje even de voornaamste indrukken op papier te zetten. De boekjes met kartonnen kaft en linnen band zijn een bijna net zo karakteristiek attribuut als de kijker om de hals van een vogelaar.

Bij sommige vogelaars blijven de notities beperkt tot streeplijstjes en het totaal aantal soorten van één tocht; anderen schrijven ook nog aantallen op van een paar soorten. Een beperkt aantal vogelaars werkt de veldnotities uit in een netter

dagboek en een nog beperktere groep houdt een archief bij van de waarnemingen gerangschikt per soort. Tenslotte is er sinds een paar jaar een groepje computereigenaars dat daarnaast toevallig ook naar vogels kijkt, dat die eigenschap graag aangrijpt om hun computer een functie te kunnen geven. Dit groepje ziet de waarnemingen als data waarop de nieuwste programma's kunnen worden losgelaten. Dit groepje is echter nog maar zeer klein.

Voor de gemiddelde vogelaar is het dagboek-bijhouden iets wat erbij hoort, maar wat niet zwaar-gestructureerd gebeurt. Vooral de leuke soorten worden genoteerd.

Wat wil je ook? Je kunt toch niet continu alle soorten waarnemen en blijven noteren?

Zelfs wanneer je ervoor betaald zou worden, zou je een keus moeten maken. En omdat voor de particuliere vogelaar het waarnemen voor het plezier gaat, worden die soorten opgeschreven, waaraan het meeste plezier beleefd wordt: de bijzondere, niet alledaagse soorten.

De notities in dagboeken vormen samen een groot, ongeordend archief dat in veel vormen en in veel plekken opgeslagen wordt. Al met al zal het in de toekomst een geschiedschrijving vormen van de ontwikkeling in de Nederlandse vogelwereld. Stel nu eens, dat er aan een onderzoeker zal zijn die al die verschillende dagboeken heeft weten te verzamelen, maar die geen kennis heeft van de vogelwereld in bijvoorbeeld Groningen anno 1989. Hij neemt dan aan dat de dagboeken een getrouwe beschrijving geven van die vogelwereld. Zo'n onderzoeker zal tot bijzondere bevindingen komen! Algemeen verspreide soorten zijn roofvogels: die worden overal gerapporteerd, in kleine aantallen maar wel alle jaren door. Tot 1978 zijn patrijzen zeldzaam; daarna neemt het

aantal notities sterk toe en zal de soort ook wel toegenomen zijn. Veel soorten hebben scherpe pieken in het jaar: de tjiftjaf wordt eind maart overal gehoord, maar verdwijnt daarna weer. Het omgekeerde heb je met de sijs en kruisbek: in sommige jaren worden er verspreide kleine groepjes gezien, in andere jaren krijg je een paar meldingen van grote aantallen.

Sommige soorten zullen moeilijk te tellen, of heel zeldzaam zijn: huis-mus, merel en koolmees zijn hiervan voorbeelden. Als er notities van zijn, staan ze zonder aantal of verdere aanduiding vermeld.

Zo'n toekomstig onderzoeker zou dus een omgekeerd beeld krijgen van de samenstelling van de vogelwereld. Zeldzame soorten worden vaak, algemene soorten nauwelijks genoteerd. Er is een bepaalde zeldzaamheidsdrempel waaronder een soort moet zitten, wil hij genoteerd worden. Hoe hoog die drempel is, hangt af van de voorliefde van de vogelaar en van de plaats waar hij woont.

Wanneer men oude jaargangen van vogel- en natuurbladen doorkijkt (bijvoorbeeld De Lepelaar, 't Vogeljaar of De Levende Natuur), valt op dat veel artikelen gaan over tochtjes en indrukken van de schrijvers, waarbij in de dagboek-stijl de waarnemingen vermeld staan. Dat komt erg anecdotisch over en ook wel frustrerend. Want als een schrijver een boomklever 'algemeen' noemt, of dat hij 'veel kemphanen' zag baltsen: hoeveel is dat dan?

Tegenwoordig wordt in artikelen en vogelboeken geprobeerd duidelijker te zijn. Men geeft aantallen of schattingen van aantallen. Dat haalt iets van de gezelligheid, de knusheid van de artikelen af en bij slechte schrijvers verzanden artikelen in een onoverzichtelijke brij van getallen. Maar het voordeel van deze getalsmatige onderbouwing is dat onwetende en toekomstige lezers beter kunnen volgen wat er bedoeld wordt.

De ouderwetse natte-duim-weergave tref je tegenwoordig nog vaak aan bij jagers, die stellige verhalen hebben van buizerden die patrijzen slaan en sperwers die een slachting aanrichten onder eenden. Zonder dat je ooit te weten komt waar, wanneer en hoe dat gebeurd is.

Wanneer u zelf een dagboek bijhoudt, is het misschien een idee om eens te overdenken: hoe zouden uw gegevens van nut kunnen wezen? Voor de begrijpelijkheid van de resultaten worden er georganiseerde tellingen gehouden en wordt er statistiek bij de verwerking van die resultaten gebruikt. Op de voor- en nadelen daarvan wordt de volgende keer ingegaan.